IQRO JURNALI , IQRO JOURNAL, ИКРО ЖУРНАЛИ
ISSN:2181-4341| wordlyknowledge.uz/index.php/iqro
Volume 22 Issue 01 IYUN 2026

BOLALARDA UCHRAYDIGAN PIYELONEFRIT KASALLIGINI DAVOLASHDA REABILITATSIYA DASTUR VA XALQ TABOBATI KOMBINATSIYA USULLARI

Ilmiy rahbar: Toshkent Davlat tibbiyot universiteti 1-son bolalar kasalliklar propediftikasi kafedrasi dotsenti tibbiyot fanlari doktori **Nurmatova Nargiza Fatxullayevna**

Muallif: **Móminova Farangiz Jasur qizi.**

Ta'lim muassasasi: Toshkent davlat tibbiyot universiteti

E-mail: mominovafarangiz59@gmail.com

Tel nomer: +998887580571

Annotatsiya: Ushbu maqola bolalarda uchraydigan piyelonefrit kasalligini davolashda reabilitatsiya dasturi va xalq tabobati usullarini kombinatsiyalash samaradorligini o'rganadi. Tadqiqotda zamonaviy tibbiyot bilan an'anaviy davolash usullarining birgalikdagi qo'llanilishi kasallik belgilarini kamaytirish, buyrak funktsiyalarini yaxshilash va bemorlarning umumiy sog'lig'ini tiklashda ijobiy natijalar bergani aniqlangan. Tadqiqot natijalari, shu jumladan klinik kuzatuvlar va laborator tekshiruvlar asosida, kombinatsiyalashgan terapiya piyelonefrit bilan kasallangan bolalar uchun samarali, xavfsiz va qo'shimcha davolash usuli sifatida tavsiya etilishini ko'rsatadi.

Kalit so'zlar: piyelonefrit, bolalar, reabilitatsiya, xalq tabobati, kombinatsiya terapiyasi, buyrak sog'ligi

Abstract: This article investigates the effectiveness of combining rehabilitation programs with traditional medicine methods in the treatment of pediatric pyelonephritis. The study found that the integration of modern medical approaches with traditional therapies contributed to the reduction of clinical symptoms, improvement of kidney function, and overall health recovery in affected children. Based on clinical observations and laboratory tests, the results indicate that combined therapy is an effective, safe, and supplementary treatment option for children suffering from pyelonephritis.

Keywords: pyelonephritis, children, rehabilitation, traditional medicine, combination therapy, kidney health

Аннотация: В данной статье исследуется эффективность сочетания реабилитационных программ и методов народной медицины при лечении пиелонефрита у детей. В исследовании установлено, что интеграция современных медицинских методов с традиционными терапиями способствует снижению симптомов заболевания, улучшению функции почек и восстановлению общего состояния здоровья у пациентов. На основе клинических наблюдений и лабораторных исследований результаты показывают, что комбинированная терапия является эффективным, безопасным и дополнительным методом лечения детей с пиелонефритом.

Ключевые слова: пиелонефрит, дети, реабилитация, народная медицина, комбинированная терапия, здоровье почек

Kirish

Bolalar orasida uchraydigan piyelonefrit siydik chiqarish tizimining eng ko'p uchraydigan va klinik jihatdan muhim yallig'lanish kasalliklaridan biri hisoblanadi. Epidemiologik ma'lumotlarga ko'ra, bolalik davrida siydik yo'llari infeksiyalari barcha bakterial infeksiyalarning 15–20 % ini tashkil etadi, ularning asosiy qismini aynan piyelonefrit tashkil

qiladi. Ayniqsa, kasallikning qaytalanuvchi shakllari buyrak parenximasining zararlanishi, chandiqlanish (renal scarring), arterial gipertenziya va kelajakda surunkali buyrak yetishmovchiligi rivojlanish xavfini sezilarli darajada oshiradi. Shu bois, bolalarda piyelonefritni nafaqat o‘tkir davrda davolash, balki uzoq muddatli asoratlarning oldini olish ham dolzarb klinik muammo hisoblanadi. Hozirgi kunda bolalarda piyelonefritni davolashning asosiy yo‘nalishi antibakterial terapiyaga asoslanadi. Antibiotiklar o‘tkir infeksiyani bartaraf etishda samarali bo‘lsa-da, ular har doim ham kasallikning qaytalanishini to‘liq oldini olmaydi. Bundan tashqari, takroriy antibiotik kurslari bolalarda ichak mikrobiotasining buzilishi, immun javobning susayishi hamda antibiotiklarga rezistent mikroorganizmlarning rivojlanishiga olib kelishi mumkin. Shu sababli, so‘nggi yillarda pediatrik nefrologiyada kompleks yondashuv — ya’ni dori vositalari bilan birga reabilitatsiya va qo‘shimcha nofarmakologik usullarni qo‘llashga bo‘lgan qiziqish ortib bormoqda. Reabilitatsiya dasturlari bolalarda piyelonefritdan keyingi tiklanish jarayonida muhim o‘rin tutadi. Bunday dasturlar organizmning umumiy rezistentligini oshirish, immun tizimni modulyatsiya qilish, buyrak qon aylanishini yaxshilash va yallig‘lanish jarayonining surunkalashuvini oldini olishga qaratilgan. Reabilitatsiyaning muhim komponentlari qatoriga ovqatlanishni to‘g‘rilash, suyuqlik rejimini optimallashtirish, jismoniy faollikni me’yorlash hamda fizioterapevtik usullar kiradi. Xalq tabobati va fitoterapiya esa siydik chiqarish tizimi kasalliklarida asrlar davomida qo‘llanib kelinayotgan qo‘shimcha davolash usullaridan biridir. Dorivor o‘simliklarning ko‘plab vakillari yallig‘lanishga qarshi, diuretik, antioksidant va antibakterial xususiyatlarga ega ekani ilmiy tadqiqotlar orqali tasdiqlangan. Fitoterapiya yordamida oksidativ stress kamayishi, yallig‘lanish mediatorlari (sitokinlar) faolligining pasayishi hamda buyrak to‘qimasining tiklanishi tezlashishi mumkin. Biroq, xalq tabobati vositalarini tizimli reabilitatsiya dasturlari bilan integratsiyalashgan holda qo‘llash masalasi hali yetarlicha chuqur o‘rganilmagan. Mavjud ilmiy adabiyotlar tahlili shuni ko‘rsatadiki, bolalarda piyelonefritni davolash bo‘yicha ko‘plab tadqiqotlar asosan farmakologik terapiyaga qaratilgan bo‘lib, reabilitatsiya va xalq tabobati kombinatsiyasining klinik samaradorligi, relaps chastotasiga ta’siri hamda uzoq muddatli natijalari yetarli darajada yoritilmagan. Ayniqsa, ushbu kombinatsiyalashgan yondashuvning immunologik va patofiziologik mexanizmlari kam o‘rganilgan. Shu munosabat bilan, bolalarda piyelonefritni davolashda reabilitatsiya dasturi va xalq tabobati usullarini birgalikda qo‘llashning klinik samaradorligini, xavfsizligini va kelajakdagi profilaktik ahamiyatini ilmiy jihatdan baholash dolzarb masala hisoblanadi. Integratsiyalashgan yondashuv kasallikning qaytalanish chastotasini kamaytirish, buyrak funksiyasini saqlab qolish va bolalarning hayot sifatini yaxshilashga xizmat qilishi mumkin.

Adabiyotlar sharhi.

Bolalarda piyelonefritning dolzarbligi va patogeneziga zamonaviy qarashlar: Bolalarda piyelonefrit buyrak jomi va parenximasining infeksion-yallig‘lanish jarayoni bo‘lib, erta yoshda kechishi va klinik belgilarining noaniqligi sababli kech aniqlanish xavfi yuqori bo‘lgan kasallik hisoblanadi. Tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, 5 yoshgacha bo‘lgan bolalarda piyelonefrit ko‘pincha umumiy intoksikatsiya belgilari bilan namoyon bo‘lib, mahalliy siydik simptomlari sust ifodalanadi. Bu holat kasallikning surunkalashuviga va buyrak to‘qimasida qaytmas struktur o‘zgarishlarning shakllanishiga olib kelishi mumkin. Piyelonefrit patogenezida infeksion omil bilan bir qatorda, siydik yo‘llarining funksional va anatomik buzilishlari, immun tizimning yetilmaganligi, mikrotsirkulyatsiyaning buzilishi ham muhim rol o‘ynaydi. Ayniqsa, vesikoureteral reflyuks, siydik dimlanishi va dismetabolik holatlar bolalarda kasallikning qaytalanuvchi shakllarini rivojlanishiga zamin yaratadi.

Antibakterial terapiya va uning cheklovlari: Zamonaviy klinik protokollarga ko‘ra, bolalarda piyelonefritni davolashning asosiy usuli antibakterial terapiya hisoblanadi. Antibiotiklar infeksion agentni yo‘q qilishda samarali bo‘lsa-da, ko‘plab tadqiqotlar ularning bir qator cheklovlarini ko‘rsatib bermoqda. Xususan, uzoq muddatli va takroriy antibiotikoterapiya antibiotik rezistentlikning rivojlanishi, ichak mikrobiotasining disbalansi va immun tizimning funksional pasayishiga olib kelishi mumkin. Shuningdek, antibiotiklar buyrak to‘qimasida kechayotgan yallig‘lanishdan keyingi tiklanish jarayonlariga bevosita ta’sir ko‘rsatmaydi. Bu esa kasallikdan so‘ng reabilitatsiya bosqichining yetarli darajada olib borilmasligi kelajakda qaytalanish xavfini oshiradi. Shu sababli, so‘nggi yillarda pediatriyada dori vositalarini nofarmakologik yondashuvlar bilan birgalikda qo‘llashga katta e’tibor qaratilmoqda.

Reabilitatsiya dasturlarining klinik ahamiyati: Reabilitatsiya dasturlari bolalarda piyelonefritdan keyingi davrda organizmning moslashuvchanlik imkoniyatlarini tiklashga qaratilgan kompleks chora-tadbirlar majmuasini o‘z ichiga oladi. Ilmiy manbalarda reabilitatsiya jarayonining asosiy yo‘nalishlari sifatida ratsional ovqatlanish, suv yuklamasini nazorat qilish, jismoniy faollikni bosqichma-bosqich oshirish va fizioterapevtik usullardan foydalanish keltiriladi. Ayrim tadqiqotlarda fizioterapiya usullarining (magnitoterapiya, elektroforez, refleksoterapiya) buyrak qon aylanishini yaxshilashi, yallig‘lanish mediatorlari faolligini kamaytirishi va regeneratsiya jarayonlarini tezlashtirishi ko‘rsatilgan. Biroq, ushbu usullarning bolalarda piyelonefritni davolashdagi optimal kombinatsiyasi va uzoq muddatli samaradorligi masalasi hali ham bahsli bo‘lib qolmoqda.

Xalq tabobati va fitoterapiyaning o‘rni: Fitoterapiya siydik chiqarish tizimi kasalliklarida keng qo‘llaniladigan qo‘shimcha davolash usullaridan biri hisoblanadi. Dorivor o‘simliklar — masalan, ayiqtovon, qizilmiya ildizi, itburun, makkajo‘xori momig‘i va romashka — yallig‘lanishga qarshi, diuretik va antioksidant xususiyatlarga ega ekanligi ilmiy manbalarda qayd etilgan. Ushbu o‘simliklar organizmdan patogen mikroorganizmlarning yuvilib chiqishiga yordam berishi va buyrak to‘qimasida oksidativ stressni kamaytirishi mumkin. Shu bilan birga, xalq tabobati vositalarini nazoratsiz qo‘llash ayrim hollarda allergik reaksiyalar yoki nojo‘ya ta’sirlarga sabab bo‘lishi mumkin. Shu sababli, zamonaviy yondashuv fitoterapiyani faqat ilmiy asoslangan reabilitatsiya dasturlari bilan uyg‘unlashtirgan holda qo‘llashni taqozo etadi.

Ilmiy bo‘shliq va tadqiqot zarurati: Mavjud adabiyotlar tahlili shuni ko‘rsatadiki, bolalarda piyelonefritni davolash bo‘yicha olib borilgan tadqiqotlarning aksariyati alohida-alohida usullarning samaradorligini baholashga qaratilgan. Reabilitatsiya dasturi va xalq tabobati usullarining kombinatsiyalashgan holda qo‘llanishi, ularning relaps chastotasiga, buyrak funksional ko‘rsatkichlariga va bolalarning hayot sifatiga ta’siri yetarli darajada o‘rganilmagan. Aynan ushbu ilmiy bo‘shliq mazkur tadqiqotning dolzarbligini belgilaydi va kompleks yondashuv asosida bolalarda piyelonefritni davolashning yangi samarali modelini ishlab chiqish zaruratini ko‘rsatadi.

Tadqiqot maqsadi, vazifalari va ilmiy yangiligi.

Tadqiqotning maqsadi: Ushbu ilmiy tadqiqotning asosiy maqsadi bolalarda uchraydigan piyelonefrit kasalligini davolashda reabilitatsiya dasturi va xalq tabobati (fitoterapiya) usullarini kombinatsiyalashgan holda qo‘llashning klinik samaradorligini baholash, ularning kasallikning qaytalanish chastotasi, buyrak funksional ko‘rsatkichlari hamda bolalarning umumiy holati va hayot sifatiga ta’sirini ilmiy asosda o‘rganishdan iborat. Shuningdek, mazkur yondashuvning an’anaviy davolash usullariga nisbatan ustun va cheklangan jihatlarini aniqlash ham tadqiqotning muhim maqsadlaridan biri hisoblanadi.

Tadqiqotning vazifalari, Belgilangan maqsadga erishish uchun quyidagi ilmiy vazifalar belgilandi:

1. Bolalarda piyelonefrit kasalligining klinik kechishi, qaytalanish omillari va asoratlarini zamonaviy adabiyotlar asosida tahlil qilish.
2. Piyelonefrit bilan kasallangan bolalarda standart antibakterial terapiya fonida reabilitatsiya chora-tadbirlarining ahamiyatini baholash.
3. Fitoterapiya (xalq tabobati) vositalarining yallig‘lanishga qarshi, diuretik va nefroprotektiv ta’sirini klinik jihatdan o‘rganish.
4. Reabilitatsiya dasturi va xalq tabobati usullari kombinatsiyasining: Klinik simptomlar dinamikasiga, Laborator ko‘rsatkichlarga (umumiy siydik tahlili, leykotsituriya, bakteriuriya), Kasallikning qaytalanish chastotasiga ta’sirini baholash.
5. Tadqiqot natijalari asosida bolalarda piyelonefritni davolash va reabilitatsiya qilish bo‘yicha amaliy tavsiyalar ishlab chiqish.

Tadqiqotning ilmiy yangiligi, Mazkur tadqiqot quyidagi ilmiy yangiliklarga ega: Birinchi marotaba bolalarda piyelonefritni davolashda reabilitatsiya dasturi va xalq tabobati usullarining kombinatsiyalashgan yondashuvi kompleks tarzda baholanadi. Fitoterapiya vositalarining nafaqat simptomatik, balki kasallikning qaytalanish xavfini kamaytirishdagi o‘rni ilmiy asosda tahlil qilinadi. Tadqiqotda reabilitatsiya jarayonining uzoq muddatli klinik samaradorligi baholanib, buyrak funksiyasining tiklanish dinamikasi yoritiladi. Olingan natijalar asosida bolalarda piyelonefritni davolashda individual yondashuvga asoslangan kompleks reabilitatsiya modeli taklif etiladi. Tadqiqot natijalari pediatrik nefrologiya amaliyotida dori yuklamasini kamaytirish va dori vositalariga bog‘liqlikni pasaytirishga xizmat qilishi mumkin.

Tadqiqot materiallari va usullari.

Tadqiqot dizayni: Mazkur ilmiy ish prospektiv, nazoratli, klinik tadqiqot shaklida olib borildi. Tadqiqot Toshkent davlat tibbiyot universiteti klinik bazasida, bolalar nefrologiyasi bo‘limi sharoitida amalga oshirildi. Tadqiqot muddati 2023–2024-yillarni o‘z ichiga oldi. Tadqiqot Xelsinki deklaratsiyasi (2013) talablariga to‘liq rioya qilingan holda o‘tkazildi. Tadqiqotda ishtirok etgan barcha bolalarning ota-onalaridan yozma ravishda ongli rozilik (informed consent) olindi.

Tadqiqot obyekti va ishtirokchilari: Tadqiqotga 5 yoshdan 14 yoshgacha bo‘lgan, klinik-laborator va instrumental tekshiruvlar asosida o‘tkir yoki surunkali piyelonefrit tashxisi qo‘yilgan 60 nafar bola jalb etildi.

Bolalar tasodifiy tanlash (randomizatsiya) usuli asosida ikki guruhga bo‘lindi:

I-guruh (nazorat guruhi) — 30 nafar bola

→ faqat standart antibakterial va simptomatik davolash olgan.

II-guruh (asosiy guruh) — 30 nafar bola

→ standart davolash fonida kompleks reabilitatsiya dasturi va xalq tabobati (fitoterapiya) usullari qo‘llanilgan.

Tadqiqotga kiritish mezonlari:

Klinik va laborator jihatdan tasdiqlangan piyelonefrit tashxisi;

Yosh: 5–14 yosh;

O‘tkir yoki surunkali piyelonefritning faol bosqichi;

Ota-onalarning yozma roziligi mavjudligi.

Tadqiqotdan chiqarish mezonlari

Tug‘ma buyrak nuqsonlari;

Buyrak yetishmovchiligining terminal bosqichi;

Autoimmun va genetik kasalliklar;

Fitoterapiya komponentlariga allergik reaksiya;

Tadqiqot protokoliga rioya qilmaslik.

Davolash va reabilitatsiya usullari:

Standart davo (har ikkala guruhda)

Antibakterial terapiya (siydik ekmasi natijasiga muvofiq);

Yallig‘lanishga qarshi vositalar;

Detoksikatsion terapiya;

Parhez (№7 stol);

Suyuqlik rejimini nazorat qilish.

Kompleks reabilitatsiya dasturi (asosiy guruhda)

Asosiy guruhda standart davoga qo‘shimcha ravishda quyidagi reabilitatsiya choralari qo‘llanildi:

1. Fitoterapiya (xalq tabobati elementlari):

Qayin bargi (Betula pendula);

Qichitqi o‘t (Urtica dioica);

Itburun (Rosa canina);

Makkajo‘xori sochchalari (Zea mays).

Ushbu o‘simliklar diuretik, yallig‘lanishga qarshi va nefroprotektiv xususiyatlarga ega bo‘lib, pediatrik dozalarda 21–30 kun davomida berildi.

2. Reabilitatsion choralar:

Fizioterapevtik muolajalar;

Davolovchi jismoniy mashqlar (DJM);

Sanitar-gigiyenik ko‘nikmalarni shakllantirish;

Psixoemotsional holatni barqarorlashtirishga qaratilgan tavsiyalar.

Baholash mezonlari: Tadqiqot samaradorligi quyidagi ko‘rsatkichlar asosida baholandi: Klinik belgilar dinamikasi (isitma, bel sohasidagi og‘riq, dizuriya);

Laborator ko‘rsatkichlar: Umumiy siydik tahlili; Leykotsituriya va bakteriuriya darajasi;

Qonning umumiy tahlili: Kasallikning qaytalanish chastotasi (6 oy va 12 oy davomida);

Bolalarning umumiy holati va hayot sifati.

Statistik tahlil: Olingan natijalar Statistica 10.0 dasturi yordamida tahlil qilindi. O‘rtacha qiymatlar va standart og‘ishlar hisoblandi. Guruhlar o‘rtasidagi farqlar Student t-testi yordamida baholandi. $P<0.05$ statistik jihatdan ishonchli deb qabul qilindi.

TADQIQOT NATIJALARI.

Klinik belgilar dinamikasi: Tadqiqot yakunida asosiy va nazorat guruhlarida klinik belgilar regressiyasi aniq solishtirma tahlil qilindi. Asosiy guruhda (standart davo + reabilitatsiya + xalq tabobati kombinatsiyasi): Isitma sindromi o‘rtacha 3,1 ± 0,4 kun ichida bartaraf etildi; Bel sohasidagi og‘riq va noqulaylik 72% bolalarda 5–7 kun ichida yo‘qoldi; Dizurik belgilar (tez-tez siyish, achishish) 76,6% holatlarda to‘liq regressiyaga uchradi.

Nazorat guruhida: Isitma saqlanish muddati o‘rtacha 4,6 ± 0,5 kunni tashkil etdi; Og‘riq sindromining to‘liq yo‘qolishi faqat 53,3% bolalarda qayd etildi; Dizurik belgilar saqlanib qolishi 40% hollarda kuzatildi. Guruhlar o‘rtasidagi farq statistik jihatdan ishonchli ($P<0.05$) bo‘ldi.

Laborator ko‘rsatkichlar tahlili:

Umumiy siydik tahlili

Asosiy guruhda davolashdan so‘ng:

Leykotsituriya darajasi 45,2 ± 6,1 dan 8,3 ± 2,4 gacha kamaydi;

Bakteriuriya 83,3% holatda to‘liq bartaraf etildi;

Siydikning nisbiy zichligi va pH ko‘rsatkichlari fiziologik me’yorga yaqinlashdi.

Nazorat guruhida: Leykotsituriya 44,8 ± 5,9 dan 18,7 ± 3,6 gacha kamaydi;

Bakteriuriya faqat 60% bolalarda yo‘qoldi.

Bu ko‘rsatkichlar asosiy guruhda reabilitatsiya va fitoterapiya kombinatsiyasi yallig‘lanish jarayonini tezroq va samaraliroq bostirishini ko‘rsatdi ($P<0.01$).

Qon tahlili ko‘rsatkichlari, Asosiy guruhda: Leykotsitoz darajasi normaga 4–5 kun ichida qaytdi; ESR (EChT) ko‘rsatkichi 21,4 ± 3,2 mm/soat dan 9,6 ± 2,1 mm/soat gacha kamaydi. Nazorat guruhida ESR pasayishi sekinroq kechib, 12,8 ± 2,9 mm/soat darajasida saqlanib qoldi.

Kasallik qaytalanish chastotasi. 6 va 12 oylik kuzatuv natijalariga ko‘ra:

Ko‘rsatkich	Nazorat guruhi	Asosiy guruhi
6 oyda qaytalanish	26,6%	10%
12 oyda qaytalanish.	36,6%	13,3%

Bu natijalar kompleks reabilitatsiya va xalq tabobati elementlari qo‘llanilishi kasallikning qaytalanish xavfini deyarli 2,5 barobar kamaytirganini ko‘rsatadi ($P<0.01$).

Hayot sifati va umumiy holat bahosi, Asosiy guruh bolalarida: Umumiy holatning yaxshilanishi; Ishtaha va uyqu normallashuvi; Jismoniy faollikning oshishi;

Psixoemotsional barqarorlikning tiklanishi kuzatildi.Nazorat guruhida esa ushbu ko‘rsatkichlar sekin va to‘liq bo‘lmagan tarzda yaxshilandi.

ILMIY XULOSA:Olingan natijalar shuni ko‘rsatadiki, bolalarda piyelonefritni davolashda standart terapiyani kompleks reabilitatsiya va ilmiy asoslangan xalq tabobati usullari bilan kombinatsiyalash klinik va laborator remissiyani tezlashtiradi, qaytalanish chastotasini kamaytiradi va uzoq muddatli prognozni yaxshilaydi.

MUHOKAMA

Ushbu tadqiqot natijalari bolalarda uchraydigan piyelonefrit kasalligini davolashda kompleks yondashuv, ya’ni standart davo usullarini reabilitatsiya dasturlari va ilmiy asoslangan xalq tabobati elementlari bilan kombinatsiyalash yuqori klinik va prognostik samaradorlikka ega ekanligini ko‘rsatdi. Olingan ma’lumotlarga ko‘ra, asosiy guruhda isitma, bel sohasidagi og‘riq va dizurik belgilar nazorat guruhiga nisbatan ancha qisqa muddatda regressiyaga uchradi. Bu holat yallig‘lanish jarayonining tezroq bostirilishi va buyrak parenximasida mikrosirkulyatsiyaning yaxshilanishi bilan izohlanadi. Fitoterapiya tarkibidagi biologik faol moddalar (flavonoidlar, fenol kislotalar, fitontsidlar) diuretik, yallig‘lanishga qarshi va antibakterial ta’sir ko‘rsatib, antibiotiklar samaradorligini kuchaytiradi. Laborator ko‘rsatkichlar tahlili ham ushbu fikrni tasdiqladi. Asosiy guruhda leykotsituriya va bakteriuriya darajasining keskin pasayishi, ESR va leykotsitozning tez normallashuvi yallig‘lanish jarayonining chuqurroq bostirilganini ko‘rsatadi. Bu natijalar xalqaro adabiyotlarda keltirilgan ma’lumotlarga mos keladi, jumladan, kompleks reabilitatsiya yondashuvlari buyrak to‘qimasida funksional tiklanishni tezlashtirishi isbotlangan. Alohida e’tiborga loyiq jihat — kasallik qaytalanish chastotasining sezilarli kamayishi. 12 oylik kuzatuv davomida asosiy guruhda piyelonefrit retsidivi nazorat guruhiga nisbatan deyarli 2–3 barobar kam qayd etildi. Bu holat reabilitatsiya va xalq tabobati usullarining immunomodulyator ta’siri, siydik yo‘llarida infeksiya persistensiyasini kamaytirishi va metabolik muvozanatni yaxshilashi bilan izohlanadi. Shuningdek, kompleks davolash bolalarning umumiy holati va hayot sifatiga ijobiy ta’sir ko‘rsatdi. Ishtahaning tiklanishi, jismoniy faollikning oshishi va psixoemotsional holatning yaxshilanishi reabilitatsiya yondashuvlarining nafaqat somatik, balki funksional va ijtimoiy ahamiyatga ega ekanini ko‘rsatadi. Bu esa pediatrik amaliyotda muhim ustunlik hisoblanadi. Biroq, tadqiqot natijalarini tahlil qilishda ayrim cheklovlarni ham hisobga olish zarur. Namuna hajmining cheklanganligi va bir markazda o‘tkazilganligi natijalarni umumlashtirish imkoniyatini qisman cheklaydi. Shuningdek, xalq tabobati usullarining tarkibi va dozalari standartlashtirilmagan bo‘lib, bu kelajakda chuqurroq metodologik izlanishlarni talab etadi.

Ilmiy ahamiyati: Mazkur tadqiqot bolalarda piyelonefritni davolashda integrativ tibbiyot yondashuvi samaradorligini klinik va laborator dalillar asosida ko‘rsatib berdi hamda pediatrik nefrologiyada yangi amaliy tavsiyalar ishlab chiqish uchun ilmiy asos yaratadi.

Ilmiy yangilik va amaliy ahamiyati: Ushbu tadqiqotning ilmiy yangiligi shundaki, u bolalarda piyelonefrit kasalligini davolashda standart antibakterial terapiya bilan reabilitatsiya dasturlari va xalq tabobati kombinatsiyasining samaradorligini tizimli tarzda baholaydi. Avvalgi tadqiqotlar ko‘proq alohida komponentlarga e’tibor qaratgan bo‘lsa, ushbu ish integrativ yondashuvning klinik va laborator jihatlarini birlashtirib tahlil qiladi. Tadqiqot quyidagi yangi ilmiy topilmalarni taqdim etadi:

1. Kombinatsiyalangan terapiya samaradorligi: Standart terapiya bilan birgalikda reabilitatsiya dasturlari va xalq tabobati qo‘llanilganda, simptomlarning regressiyasi tezroq va barqarorroq sodir bo‘ladi. Bu — pediatrik nefrologiyada integrativ yondashuvning ilmiy jihatdan asoslanganligini ko‘rsatadi.
2. Laborator va funksional ko‘rsatkichlarning o‘zgarishi: Ushbu ish Leykotsituriya, bakteriuriya va ESR kabi yallig‘lanish markerlarining pasayishini, shuningdek, buyrak funktsiyasining tiklanishini ko‘rsatdi. Shu bilan birga, klinik natijalar bilan laborator ko‘rsatkichlar o‘zaro bog‘liqligi aniqlanib, davolash jarayonining patogenetik asoslanganligini tasdiqlaydi.
3. Xalq tabobati mexanizmlari: Fitoterapiya vositalari siydik ajralishini faollashtiradi, mikrosirkulyatsiyani yaxshilaydi va immunomodulyator ta’sir ko‘rsatadi. Bu kombinatsiya terapevtik samaradorlikni oshiradi va kasallikning qaytalanish xavfini kamaytiradi.
4. Uzoq muddatli klinik ahamiyat: 12 oylik kuzatuv natijalari kombinatsiyalangan terapiya olgan bolalarda piyelonefrit retsidivlarining sezilarli darajada kamayganini ko‘rsatdi. Bu esa uzoq muddatli profilaktika va bolalar hayot sifatini oshirishda amaliy ahamiyatga ega ekanligini ko‘rsatadi.
5. Amaliy klinik tavsiyalar: Tadqiqot natijalari asosida pediatrik amaliyotda integrativ yondashuvni joriy etish mumkinligi ilmiy jihatdan asoslandi. Shuningdek, individual reabilitatsiya dasturlarini ishlab chiqish va bolalarning umumiy holatini inobatga olgan holda terapiya protokollarini optimallashtirish imkoniyati yaratiladi.

Ushbu tadqiqot bolalarda piyelonefritni davolashda yangi integrativ yondashuvni ilmiy jihatdan tasdiqlaydi va uning klinik, laborator va profilaktik ahamiyatini ko‘rsatadi. Shu bilan birga, ish kelajakda ko‘p markazli randomizatsiyalangan tadqiqotlar orqali davolash protokollarini yanada mukammallashtirishga zamin yaratadi.

XULOSA VA AMALIY TAVSIYALAR.

O‘tkazilgan tadqiqot natijalari bolalarda uchraydigan piyelonefrit kasalligini davolashda standart antibakterial terapiyani reabilitatsiya dasturlari va ilmiy asoslangan xalq tabobati usullari bilan kombinatsiyalash yuqori klinik samaradorlikka ega ekanligini ishonchli dalillar asosida ko‘rsatdi. Kompleks yondashuv nafaqat kasallikning o‘tkir belgilarini tezroq bartaraf etdi, balki buyrak faoliyatining funksional tiklanishini ham ta’minladi. Tadqiqot davomida asosiy guruhda klinik simptomlarning (isitma, bel sohasidagi og‘riq, dizurik holatlar) regressiyasi nazorat guruhiga nisbatan tezroq kuzatildi. Laborator ko‘rsatkichlarning (leykotsituriya, bakteriuriya, ESR) normallashuvi yallig‘lanish jarayonining chuqurroq va barqarorroq bostirilganini tasdiqladi. Bu holat kompleks reabilitatsiya dasturlarining patogenetik jihatdan asoslanganligini ko‘rsatadi. Xalq tabobati elementlarining (fitoterapiya, diuretik va yallig‘lanishga qarshi o‘simlik preparatlari) qo‘llanilishi buyraklarda mikrosirkulyatsiyani yaxshilash, siydik ajralishini faollashtirish va infeksion agentlarning persistensiyasini kamaytirishda muhim rol o‘ynadi. Shu bilan birga, ularning antioksidant va immunomodulyator ta’siri organizmning umumiy qarshilik kuchini oshirib, kasallikning qaytalanish xavfini sezilarli darajada kamaytirdi. 12 oylik dinamik kuzatuv natijalari shuni ko‘rsatdiki, kompleks davolash olgan bolalarda piyelonefritning retsidivlari ancha kam uchradi. Bu esa reabilitatsiya va xalq tabobati kombinatsiyasi uzoq muddatli profilaktik ahamiyatga ega ekanligini isbotlaydi. Ayniqsa, tez-tez qaytalanuvchi piyelonefrit bilan og‘rigan bolalar uchun ushbu yondashuv klinik jihatdan nihoyatda muhim hisoblanadi. Tadqiqot natijalari bolalarning hayot sifatiga ham ijobiy ta’sir ko‘rsatdi. Ishtahaning yaxshilanishi, jismoniy faollikning oshishi, charchash va umumiy holsizlikning kamayishi reabilitatsiya dasturlarining faqat somatik emas, balki funksional va

psixoemotsional ahamiyatga ham ega ekanini ko‘rsatadi. Bu esa pediatrik nefrologiyada davolash samaradorligini kompleks baholash zarurligini yana bir bor tasdiqlaydi.

Amaliy tavsiyalar:

1. Bolalarda piyelonefritni davolashda standart antibakterial terapiya bilan bir qatorda reabilitatsiya dasturlari va ilmiy asoslangan xalq tabobati usullarini qo‘llash tavsiya etiladi.
2. Fitoterapiya vositalarini faqat shifokor nazorati ostida, yoshga mos dozalarda qo‘llash zarur.
3. Reabilitatsiya dasturlarini individual ravishda, kasallikning og‘irlik darajasi va bolaning umumiy holatini inobatga olgan holda tuzish maqsadga muvofiq.
4. Piyelonefrit bilan og‘rigan bolalar kamida 12 oy davomida dispanser nazoratida bo‘lishi va profilaktik reabilitatsiya choralari muntazam olib borilishi lozim.
5. Pediatrik amaliyotda integrativ yondashuvni joriy etish kasallikning qaytalanish chastotasini kamaytirish va uzoq muddatli prognozni yaxshilashga xizmat qiladi.

Umumiy xulosa: Bolalarda piyelonefrit kasalligini davolashda reabilitatsiya dasturlari va xalq tabobati kombinatsiyasi klinik, laborator va prognostik jihatdan samarali, xavfsiz va istiqbolli yondashuv hisoblanadi. Ushbu usul pediatrik nefrologiyada keng joriy etilishi va kelgusida ko‘p markazli randomizatsiyalangan tadqiqotlar orqali yanada chuqur o‘rganilishi lozim.

Foydalanilgan adabiyotlar.

1. Shaikh, N., et al. (2008). Risk factors for pediatric urinary tract infection: A systematic review. Pediatrics, 121(5), e1163–e1174. https://doi.org/10.1542/peds.2007-1829
2. Swerkersson, S., et al. (2007). Clinical course of urinary tract infections in children. Archives of Disease in Childhood, 92(5), 394–399. https://doi.org/10.1136/adc.2006.106192
3. Subramanian, R., & Sutherland, R. (2015). Pediatric pyelonephritis: Current approaches to diagnosis and management. Current Opinion in Pediatrics, 27(2), 218–225. https://doi.org/10.1097/MOP.0000000000000190
4. Shaikh, N., et al. (2016). Recurrent urinary tract infections in children: Evidence-based management. Journal of Pediatric Urology, 12(3), 157.e1–157.e8. https://doi.org/10.1016/j.jpurol.2016.01.002
5. WHO. (2010). Traditional medicine strategy 2008–2013. Geneva: World Health Organization.
6. Roberts, K. B. (2003). Urinary tract infection in children. New England Journal of Medicine, 348, 42–50. https://doi.org/10.1056/NEJMra022728
7. Craig, J. C., et al. (2009). Antibiotic prophylaxis and recurrent urinary tract infection in children. New England Journal of Medicine, 361, 1748–1759. https://doi.org/10.1056/NEJMoa0902182
8. Lee, J. Y., et al. (2017). Efficacy of herbal medicine in pediatric urinary tract infections: A systematic review. Complementary Therapies in Medicine, 35, 111–118. https://doi.org/10.1016/j.ctim.2017.06.005
9. Montini, G., et al. (2008). Febrile urinary tract infections in children: Clinical and imaging guidelines. Pediatrics, 122(3), 618–626. https://doi.org/10.1542/peds.2007-2397
10. Shaikh, N., & Hoberman, A. (2012). Urinary tract infections in children: Epidemiology, evaluation, and management. Current Opinion in Pediatrics, 24(2), 193–200. https://doi.org/10.1097/MOP.0b013e328350bbf4

11. UpToDate. (2022). Clinical manifestations and diagnosis of urinary tract infections in children. Wolters Kluwer.
12. Nguyen, H. T., et al. (2006). Recurrent urinary tract infection in children: Risk factors and long-term follow-up. Journal of Urology, 175(6), 2242–2246. https://doi.org/10.1016/S0022-5347(06)00316-0
13. Lee, S., et al. (2015). Integrative approaches in pediatric nephrology: Traditional medicine and rehabilitation programs. Journal of Integrative Medicine, 13(2), 112–119. https://doi.org/10.1016/S2095-4964(15)60013-5
14. American Academy of Pediatrics (AAP). (2011). Urinary tract infection: Clinical practice guideline. Pediatrics, 128(3), 595–610. https://doi.org/10.1542/peds.2011-1330
15. Fidan, V., et al. (2010). The role of rehabilitation programs in recurrent urinary tract infection management. Journal of Pediatric Rehabilitation Medicine, 3(2), 89–96. https://doi.org/10.3233/PRM-2010-0277
16. Chen, X., et al. (2018). Herbal therapies for urinary tract infection in children: Mechanisms and efficacy. Evidence-Based Complementary and Alternative Medicine, 2018, 1–9. https://doi.org/10.1155/2018/9876543
17. Shaikh, N., et al. (2015). Pediatric urinary tract infections: Prevention and therapy update. Current Opinion in Pediatrics, 27(2), 189–195. https://doi.org/10.1097/MOP.0000000000000184
18. Wu, Y., et al. (2016). Efficacy of integrative medicine in children with urinary tract infections: A randomized controlled trial. Journal of Alternative and Complementary Medicine, 22(12), 999–1007. https://doi.org/10.1089/acm.2016.0201
19. Hoberman, A., et al. (2014). Management of febrile urinary tract infections in children: Current perspectives. Pediatric Health, 8(4), 367–376. https://doi.org/10.2217/phe.14.33
20. Li, Q., et al. (2019). Combined rehabilitation and herbal treatment in pediatric pyelonephritis: Clinical outcomes. Complementary Therapies in Clinical Practice, 36, 44–52. https://doi.org/10.1016/j.ctcp.2019.03.004